

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертацію

Сізової Нінелі Степанівни

«Хорова культура Вінниччини

другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття»,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

Характерною ознакою панорамного системного вивчення української національної музичної культури у множинності її мистецьких проявів виявляються мистецтвознавчі дослідження регіональних музичних культур. Підвищена наукова увага до мистецьких проблем регіонального розвитку пояснюється тим, що культура регіону виявляється структуроутворюючим, інтегруючим чинником загальнонаціональної культури. Регіональна культура позначена неповторними та самобутніми ознаками, які, насамперед, закладені у традиціях регіону, а також географічних, економічних, політико-соціальних особливостях території.

Звернення авторки дисертаційного дослідження до хорової культури Вінниччини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття відображає важливість дослідження історичних ретроспекцій для осмислення та розуміння сучасних тенденцій у розвитку української національної музичної культури в контексті регіональних мистецьких надбань. Важливо зазначити, що в коло наукових інтересів стали включатися не тільки значні культурно-мистецькі центри, а й малодосліджені, до яких відноситься й Вінницький регіон.

У розвитку музичної культури Вінницького регіону важливе місце посідає хорове мистецтво, яке є найбільш історично усталеною формою музичної творчості, притаманній українській ментальності. Протягом століть хорове мистецтво виявляється основоположною константою розвитку музичної культури українського народу та одним з найбільш досконалих видів музичного мистецтва. Відтворення та збереження традицій

народнопісенної культури відбувається засобами хорового музикування. І в цьому контексті актуальність запропонованого дисертаційного дослідження не викликає сумнівів.

Обрана тема дисертаційного дослідження цілком логічна та зрозуміла, адже її наукові рефлексії підкріплюються власним досвідом диригента-хормейстера і в цьому я вбачаю найбільшу значущість представленої до захисту роботи.

Так Н. С. Сізова на підставі джерелознавчого аналізу мистецтвознавчої літератури у першому розділі «Хорова культура Вінниччини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття» як предмет наукового дослідження обґрунтовує важливість та необхідність комплексного дослідження регіонального хорового виконавства.

Зазначимо, що до безумовних позитивних переваг поданої до захисту роботи є звернення пані Сізової Н. С. до численних архівних джерел, періодичних видань, спогадів. Це надало можливість авторці, враховуючи хронологічні межі дослідження, здійснити мистецтвознавчу реконструкцію найбільш значимих осередків хорової культури Вінниччини періоду другої половини ХІХ – першої третини ХХ століть.

Враховуючи, що концепція дисертації вибудовувалася хормейстером-практиком, кожний підрозділ роботи складає мозаїчне панно осередків хорового мистецтва, які пов'язані з історичними, політичними, релігійними, економічними та соціальними реаліями Вінниччини.

Авторка репрезентує процеси становлення хорової культури і відзначає певні тенденції, а саме у другій половині ХІХ століття хоровий рух розвивався дуже повільно, інформація про хорові гуртки в архівних матеріалах мала несистемний характер без фіксації їх концертної та репертуарної діяльності.

Православні заклади церковного співу – церковно-парафіяльні школи брали участь як у богослужіннях, так і в концертах з репертуаром церковних піснеспівів, гімнів, кантів та світського шкільного пісенного репертуару.

Більшого поширення набуло римо-католицьке шкільне хорове виконавство, пов'язане з представниками польського населення Поділля, які намагалися зберегти свою національну ідентичність, виконуючи народні церковні гімни і святкові пісні.

Процес опанування хорового виконавства у чоловічих і жіночих духовних навчальних закладах відбувався через супроводження церковного богослужіння, а також в подальшому – через педагогічну діяльність та керування шкільними хоровими колективами.

Вінницька вчительська семінарія відзначалася якісною підготовкою викладачів початкової та середньої ланки шкільної освіти. Хор семінарії брав постійну участь у недільних богослужіннях, а також численних культурних заходах, що інтенсифікувало інтеграцію духовної та світської традицій. Це пояснювалося різноманітністю репертуару (літургійного та світського спрямування). Важливо зазначити, що в церковне хорове виконавство дискретно інкрустуються і фольклорні елементи музичної традиційної культури у вигляді обряду колядування.

У напрямку розвитку професіоналізації хорового виконавства зусиллями Міністерства народної освіти та церковного керівництва були започатковані літні курси церковного співу та курси псаломщиків. Функціонування освітніх осередків справило вплив на зачатки професіоналізації та більш активне поширення хорового виконавства.

Концепція третього розділу «Музично-хорова культура Вінниччини першої третини ХХ століття крізь призму персонажного плану» відтворює музичну культуру регіону зазначеного періоду з фокусуванням уваги на діяльності товариства «Просвіти», об'єднань письменників, художників, організації у 1937 році концертного закладу – обласної філармонії, діяльність якої відзначалася професійними засадами (Підрозділ 3.1).

Підрозділ 3.2 репрезентує особистісний («персональний» термін Н. Сізової) концепт дисертації, пов'язаний з постатями М. Леонтовича, Р. Скалецького та Г. Давидовського. У діяльності Миколи Леонтовича

диференційовані два Тульчинські періоди. У першому – висвітлені диригентська, просвітницька і педагогічна (в якості лектора і концертмейстера) сфери діяльності та інтересів Митця. Саме педагогічна робота у диригентсько-хоровому класі, за акцентуацією авторки, заклала основи сучасного професійного хорового виконавства Тульчина. Другий – пов'язано з найважливішою подією у розвитку хорової культури Вінниччини – організація М. Леонтовичем міської аматорської капели, яка існує до сьогодні, а також музичної школи.

Виходячи з віднайдених архівних матеріалів увага авторки дисертації сфокусувалася на постаті Родіона Скалецького, його творчих ініціатив – педагога-музиканта, композитора, фольклориста, послідовного продовжувача справи М. Леонтовича у збиранні та опрацюванні народнопісенної творчості. Фольклористичні напрацювання Р. Скалецького, серед яких найвідоміший цикл «На Поділлі весілля». Записані обряди у співавторстві з поетом В. Юхимовичем стали основою літературно-музичної постановки «Веснянки-маївки», «Щедрий вечір», «Весняне коло», створені на народних і власних піснях композитора.

Розвиваючи традиції М. Леонтовича, окрім музично-просвітницької і фольклористичної діяльності Р. Скалецький-композитор-хормейстер створив 598 хорових мініатюр на тексти українських поетів (для різних хорових складів – мішаного, чоловічого, жіночого і дитячого (враховуючи різні вікові групи)).

Завершує персоніфікований ряд (за визначенням Н. С. Сізової «персональний» ряд) діячів хорової культури Вінниччини першої третини ХХ століття постать засновника Художньої капели – Григорія Давидовського, хормейстерська і композиторська творчість якого справила вплив на професіоналізацію регіональної хорової культури. Важливим у діяльності Г. Давидовського стала організація професійного навчання співаків при художній капелі і, як зазначає авторка, саме її професійні основи

справили вплив на розвиток Вінницької округової капели імені М. Леонтовича.

Авторкою дисертації здійснена ґрунтовна теоретична мистецтвознавча реконструкція процесів становлення, розвитку та професіоналізації, хорової культури Вінниччини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття, що є свідченням її наукової новизни. До наукового обігу введено архівні матеріали. У зв'язку з цим зазначимо, що наукові дискурси, на кшталт обговорюваної дисертації Н. С. Сізової, стосуються нових соціокультурних реалій в умовах незалежності України і відповідних тенденцій, зумовлених перебігом складного й суперечливого процесу національного відродження етнічних та загальнонаціональних традицій української хорової музичної культури. Подана до захисту дисертація Н. С. Сізової – це оригінальна, завершена, самостійно виконана робота, яка зміцнює думку про сучасний стан українського мистецтвознавства, прогресивний рух якого здійснюють універсали музиканти-виконавці.

Висновки дисертації чітко узагальнюють результати проведеного дослідження у відповідності поставленим завданням.

Робота логічно структурована, містить значний масив наукових джерел, архівних матеріалів з питань історії культури, філософії культури, мистецтвознавства, культурології (355 найменувань), додатків.

Автореферат відображає зміст та основні положення дисертації. Матеріали дослідження апробовані на наукових конференціях.

При загальній позитивній оцінці дисертації Н. С. Сізової висловлю ряд запитань. Зазначу, що поставлені запитання обумовлені передусім потребою плідної дискусії.

1. Чи збереглися рукописи хорових творів композитора Родіона Скалецького? Якщо так, то можливо було б доцільно створити їх каталог.
2. Чи використовуєте Ви у своїй практичній діяльності твори Родіона Скалецького?

3. Чи можете Ви назвати, виходячи з уведених до наукового обігу матеріалів, принципи роботи Миколи Леонтовича з хоромим колективом над академічним та народно-пісенним матеріалом?
4. У Висновках другого розділу Н. С. Сізова, узагальнюючи специфіку чоловічих і жіночих духовних навчальних закладів, зазначає, що «Прикладом професійного навчання хоровому співу і плідного функціонування хорового колективу може слугувати Тульчинське єпархіальне училище для дівчат, діяльність якого було проаналізовано» (с.121) Проте, не конкретизовано, які критерії професійної підготовки маються на увазі?
5. І на завершення – концептуальне запитання: чи можете Ви визначити соціально-історичну модель культурогенезу існування хорової культури, яка є характерною для різних регіонів України на основі дослідження динаміки розвитку хорової культури Вінниччини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття, та на підставі проведеного огляду наукових розвідок стану хорового руху інших регіонів України?

Враховуючи актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення, вважаю, що кандидатська дисертація Сізової Нінель Степанівни «Хорова культура Вінниччини другої половини ХІХ – першої третини ХХ століття» відповідає вимогам МОН України, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури.

Доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри загального та
спеціалізованого фортепіано
НМАУ ім. П. І. Чайковського

Фадєєва К. В.

